

Briselē, 5.9.2019.
COM(2019) 406 final

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

Ziņojums par romu integrācijas valsts stratēģiju īstenošanu – 2019. gads

{SWD(2019) 320 final}

IEVADS

Eiropas Komisija 2018. gada 4. decembrī publicēja novērtējumu par ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām (RIVS) līdz 2020. gadam¹. Novērtējumā tika novērtēta ES programma un tas, kā tā piesaistīja citus romu iekļaušanai paredzētos Eiropas politikas, juridiskos un finanšu instrumentus². Lai priekšstats būtu skaidrāks, šajā 2019. gada ziņojumā galvenā uzmanība ir pievērsta romu iekļaušanas pasākumu īstenošanai valstu mērogā.

Novērtējuma galvenie avoti ir šādi:

- ziņojumi, ko iesnieguši valsts kontaktpunkti romu jautājumos (VKRJ)³;
- pilsoniskās sabiedrības ziņojumi no EP pilotprojekta “*Roma Civil Monitor*”⁴;
- dati par romu stāvokli no Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA)⁵;
- konceptuālais novērtējums par intervences pasākumiem romu iekļaušanas nolūkā⁶.

Šajā ziņojumā ir apkopotas vissvarīgākās tendences, pievēršoties ES programmas attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām četrām politikas jomām (izglītība, nodarbinātība, veselības aprūpe, mājokļi), kā arī jautājumiem, kas saistīti ar diskriminācijas un pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošanu. Šajā ziņojumā ir uzsvērts romu stāvoklis katrā jomā, proti, ir apkopoti galvenie iekļaušanas pasākumu veidi, panākumi un problēmas to īstenošanā (kā ziņojuši VKRJ) un formulēta politikas apguve, uzsverot to, kādām daudzsološām pieejām un prioritātēm ir jāpievēršas (balstoties uz esošajiem novērtējumiem⁷, atsauksmēm no pilsoniskās sabiedrības un VKRJ).

I. BŪTISKAS POLITIKAS JOMAS

Šajā ziņojumā ir ietverti pasākumi, kas veikti saskaņā ar Padomes Ieteikumu par efektīviem romu integrācijas pasākumiem⁸. Paziņoto pasākumu skaits ne vienmēr atspoguļo centienu vērīgumu vai efektivitāti. Izglītības jomā, kā arī saistībā ar diskriminācijas un pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošanu lielākā daļa pasākumu ir mērķorientēti tieši romiem. Mājokļu jomā pastāv līdzsvars starp mērķorientētiem pasākumiem romiem un vispārējiem rīcībpolitikas pasākumiem, proti, vispārīgiem pasākumiem. Nodarbinātības jomā un (mazākā mērā) arī veselības aprūpes jomā dalībvalstis pārsvarā izmanto vispārējus pasākumus arī romu iekļaušanas veicināšanai.

¹ COM(2011) 173 galīgā redakcija. Saskaņā ar Padomes secinājumiem (EPSCO, 106665/11), ar kuriem tika apstiprināta šī programma, dalībvalstīm bija jāpilnveido “romu iekļaušanas valsts stratēģijas vai integrētas politikas pasākumu kopas plašākā sociālās iekļaušanas politikā”. Termini “RIVS” un “stratēģija” arī aptver integrētas politikas pasākumu kopas.

² COM(2018) 785 final. Termins “romi” tiek attiecināts uz vairākām dažādām grupām (piem., romiem, sintiem, kaliem, čigāniem, romanišeliem, bojašiem, aškaliem, “ēģiptiešiem”, jenišiem, domiem, lomiem, romiem, abdaliem), kā arī ietver nomadus, nenoliedzot minētajām grupām piemītošās īpatnības.

³ Valstu nosaukumu saīsinājumus skatīt www.ec.europa.eu/eurostat. Visas dalībvalstis (DV), izņemot DK, FI un IE (un MT, kurā nav romu kopienas), sniedza ziņojumus 2018. gadā. Tā kā DE ziņojums tika iesniegts novēloti, to varēja iekļaut tikai 1. pielikumā (valstu kopsavilkumi), bet ne tematiskajā analizē, kas atspoguļota šajā paziņojumā un Komisijas dienestu darba dokumentā (SWD).

⁴ Sk. 1. pielikumu.

⁵ SWD.

⁶ Konceptuālais novērtējums par intervences pasākumiem romu iekļaušanas nolūkā (“*Meta-evaluation of Roma inclusion interventions*”), Eiropas Komisija, Kopīgais pētniecības centrs, gaidāms 2019. gadā.

⁷ Turpat.

⁸ 2013/C 378/01.

1. IZGLĪTĪBA

Romu stāvoklis izglītības jomā (2016)

- Augstākais iegūtais izglītības līmenis** (vecums: 16 gadi un vairāk)
- vidējā (vidusskolas), profesionālā, pēcvidusskolas izglītība: 18 %
 - pamatizglītības otrais posms: 38 %
 - pamatizglītības pirmais posms: 29 %
 - nepabeigts pamatizglītības pirmais posms: 14 %

- To romu bērnu īpatsvars, kuri iegūst savam vecumam atbilstošu izglītību***
- pamatizglītības pirmais vai otrais posms: 86 %
 - vidējā (vidusskolas) izglītība: 30 %
 - pēcvidusskolas un augstākā izglītība: 2 %

- Segregācija izglītībā** (vecums: 6–15 gadi)
- apmeklē skolas, kurās visi skolēni (13 %) vai lielākā daļa skolēnu (33 %) ir romi
 - apmeklē klases, kurās visi skolēni (13 %) vai lielākā daļa skolēnu (31%) ir romi
- * To romu bērnu īpatsvars attiecīgajā valstī (konkrētajā vecumā, kas atbilst noteiktajam izglītības līmenim), kuri iegūst šā līmeņa izglītību, salīdzinot ar kopējo tā vecuma romu bērnu skaitu.*

1.1. Pasākumu mērķis

Lielākā daļa dalībvalstu (DV) iegulda pasākumos, kas paredzēti priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas mazināšanai (18 DV). Citi pasākumi, kurus izmanto visbiežāk, ietver šādus aspektus: izvērtēt atsevišķu skolēnu vajadzības sadarbībā ar viņu ģimenēm (14 DV), uzlabot piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei un tās kvalitāti (13 DV) un veicināt romu līdzdalību vidējā un augstākajā izglītībā un tās iegūšanu (11 DV). Tiek īstenoti arī centieni novērst skolu segregāciju, izmantot iekļaujošas mācīšanas metodes un pilnveidot prasmes, kas pielāgotas darba tirgus vajadzībām (12 DV katrā jomā).

Izglītības pasākumu sadalījums atbilstoši attiecīgajām Padomes Ieteikumā minētajām apakšjomām.

Tematiskā apakšjoma	Dalībvalsts	Pasākumu skaits	Paplašināšanās procesā iesaistītās valstis	Pasākumu skaits
Apkarot priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	25
Nemt vērā atsevišķu skolēnu vajadzības	AT, CY, CZ, ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	26
Veicināt romu iesaisti vidējā un augstākajā izglītībā un tās iegūšanu	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BiH, ME, MK, RS, TR	21
Uzlabot piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei un tās kvalitāti	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BiH, ME, MK, RS	16
Novērst skolu segregāciju	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
Izmantot iekļaujošas un pielāgotas mācīšanas un mācīšanās metodes	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	15
Atbalstīt darba tirgus vajadzībām pielāgotu prasmju iegūvi	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Atbalstīt pāreju starp izglītības līmeņiem	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Veicināt vecāku iesaisti	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, KOS, ME, MK, TR	11
Uzlabot skolotāju apmācību	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK	18	AL, MK, RS	4
Veicināt ārpuskolas nodarbības	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Paplašināt piekļuvi otrās iespējas izglītībai un pieaugušo izglītībai	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Apkarot analfabētismu	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Novērst romu neatbilstošu ieviešanu speciālajās skolās	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Avots: EK (2018), VKRJ ziņojumi par romu integrācijas pasākumiem, kas īstenoti 2017. gadā.

Kam vēl tiek pievērsta būtiska uzmanība, īstenojot šādus pasākumus, papildus iepriekš minētajiem mērķiem? Šajā saistībā mēs konstatējam, ka dalībvalstis visbiežāk izvēlas pasākumus, kuru mērķis

ir uzlabot izglītības ieguvu. Tie ir šādi: priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršana, pāreja uz vidējo un augstāko izglītību un šādas izglītības iegūšanas veicināšana vai atbalsta sniegšana izglītības nepilnību vai materiāli nelabvēlīgas situācijas kompensēšanai. Kopā šāda veida pasākumi veido 36 % no visiem izglītības pasākumiem. Citas būtiskas pasākumu grupas ir vērstas uz šādām jomām: pāreja no izglītības uz nodarbinātību, atbalstot profesionālo izglītību, karjeras attīstība un mūžizglītība, profesionāļu spēju veidošana (9–11 %). Mazāk izplatīti ir pasākumi, kas vērsti uz integrētu iekļaušanas intervenci un romu vēstures un kultūras ieviešanu mācību programmās (abi — 6 %).

1.2. Panākumi un problēmas

Izglītības jomā visizplatītākais panākums, ko min VKRJ, ir starpniecība⁹. Citi panākumi ir šādi: bērnudārzu kapacitātes veidošana¹⁰, uzlabots atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršanai un uzraudzībai¹¹ un ar romu iekļaušanu un diskriminācijas aizliegumu saistītu tematu iekļaušana skolotāju apmācībā vai valstu mācību programmās¹² u. c.

Visbūtiskākās problēmas, kuras uzsvēruši VKRJ, cita starpā ir šādas: dalība mācību procesā (skolu apmeklēšana), mācību stundu kavēšana, priekšlaicīga mācību pārtraukšana, pāreja no pamatzglītības uz vidējo izglītību un vidējās izglītības iegūšana¹³. Citas problēmas ir saistītas arī ar šādiem aspektiem: segregācijas apkarošana¹⁴, cilvēka spēju nodrošināšana un veidošana¹⁵, ieinteresēto personu sadarbība¹⁶, agrīnas pirmsskolas izglītības un aprūpes veicināšana¹⁷, pieaugušo izglītība un otrās iespējas izglītība¹⁸, datu pieejamība¹⁹.

1.3. Politikas apguve

Izglītība ir joma, kurā ir īstenots visvairāk intervences pasākumu un novērtējumu. Tāpēc šajā jomā ir vērojams arī salīdzinoši lielāks tādu daudzsološu pieeju un politikas atziņu skaits, kas ir kopīgas vairākām valstīm. Dažas no svarīgajām politikas atziņām šajā jomā ir šādas: ir svarīgi veikt agrīnu iejaukšanos un novēršanas darbības, ir jānodrošina romu vecāku (kā bērnu galveno atbalstītāju katrā izglītības posmā) līdzdalība un jādod viņiem iespējas, liela nozīme romu bērnu identitātes un sociālo tīklu stiprināšanā ir ārpuskolas nodarbībām, ir svarīgi veikt pastāvīgus kompleksus atbalsta pasākumus (apmācība kopā ar stipendiju un citu ar izmaksām saistītu šķēršļu likvidēšana), veicinot pāreju starp izglītības līmeņiem un uz nodarbinātību. Lai gan pozitīva rīcība ir palīdzējusi uzlabot romu dalību izglītībā, ir svarīgi izvairīties no tā, ka tiek atvēlētas īpašas vietas romiem, kuri atbilst parastās uzņemšanas prasībām.

Jo īpaši dalībvalstīs, kurās ir augsts romu skolēnu īpatsvars, ir nepieciešama sistemātiska, kompleksa un ilgtermiņa pieeja ar mērķi novērst skolu un klašu segregāciju, kas joprojām ir steidzami risināma problēma, kura mazina citu iekļaušanas pasākumu panākumus. Šīs pieejas galvenās daļas ir šādas: agrīnas un bezmaksas piekļuves nodrošināšana kvalitatīvai iekļaujošai agrīnai pirmsskolas izglītībai un aprūpei integrētos apstākļos (lai sagatavotu romu bērnus un novērstu aizspriedumus starp romu un citas izcelsmes bērniem un vecākiem ar mērķi vēlāk novērst segregāciju), atbalsts romu vecākiem skolas izvēlē, segregētu skolu pakāpeniska slēgšana, ko veic izglītības iestādes, un romu bērnu iekļaušana vairākās skolās (reorganizējot rajonus, kurus skolas apkalpo). Šie aktīvie segregācijas novēršanas pasākumi būtu jāpapildina, piešķirot papildu finansiālo un profesionālo atbalstu, lai veicinātu romu bērnu sociālo un akadēmisko integrāciju

⁹ AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO.

¹⁰ Piem., CZ, SK.

¹¹ Piem., HU, ES, LV.

¹² Piem., AT, ES, IT, PT.

¹³ AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL.

¹⁴ EL, ES, HR, RO.

¹⁵ EL, LV, SE, SK.

¹⁶ ES, LT, LV, PL.

¹⁷ BG, EL, ES.

¹⁸ AT, BG, EL.

¹⁹ HR, IT, PT.

vispārējās skolās. Papildu pasākumi būtu šādi: transporta, skolas materiālu, maltīšu, ārpuskolas nodarbību, papildnodarbību izmaksu segšana; pirmsskolas iestāžu darbinieku un skolotāju apmācība par jaunām mācīšanas metodēm integrētos skolas apstākļos (ietverot stereotipu pārvarēšanu); saziņas sekmēšana starp vecākiem un skolu; vecāku informēšana par integrētas izglītības priekšrocībām; skolēnu mentorēšana, pēcskolas atbalsts romu bērniem, skolotāju palīgu nodarbināšana; informētības celšanas pasākumi plašai sabiedrībai par to, cik svarīga ir iekļaujoša izglītība un starpkultūru izglītība kopienas attiecību kontekstā, kas tiktu īstenoti, organizējot kampaņas un atspoguļojot šos jautājumus plašsaziņas līdzekļos²⁰.

Daudzsološas pieejas	Prioritātes, kurām jāpievēršas
BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK: obligātas (bezmaksas) pirmsskolas izglītības ieviešana vai paplašināšana, ESI fondu finansēta bērnudārzu izveide, bērnudārzu skolotāju apmācība CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI: programmas, kuru mērķis ir novērst romu (meiteņu) priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, nodrošinot pēcskolas atbalstu, apmācību, stipendijas, mentorēšanu, starpniecību, palīgus, otrās iespējas izglītību, skolotāju apmācību, atbalstu ģimenēm AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO: romu vēstures (ietverot holokaustu) un/vai kultūras iekļaušana valsts mācību programmās IE, HR, RO: vietu piešķiršana romiem vidējās un augstākās izglītības iestādēs LT: spēju veidošana un kompetenču attīstīšana to skolu tīklā, kuras apmeklē romu bērni SE: skolotāju apmācība (Södertörn Universitāte) un vidējā līmeņa pieaugušo izglītība romu valodā	- Atbalstīt audzināšanu mājās un agrīnu pirmsskolas izglītību kā daļu no visaptverošām agrīnas iekļaušanās un novēršanas programmām - Ieviest vai paplašināt kvalitatīvu, iekļaujošu, bezmaksas un obligātu pirmsskolas izglītību un likvidēt finanšu un nefinanšu šķēršļus attiecībā uz piekļuvi šādai izglītībai - Veicināt izglītības kvalitāti, iekļautību un rezultātus ar stimulu palīdzību (skolotāju apmācības finansēšana un reformas), piesaistot labākos skolotājus nelabvēlīgā situācijā esošām skolām/reģioniem - Sistemātiski pārraudzīt un apkarot skolu un klašu segregāciju, īstenojot ilgtermiņa visaptverošus, sagatavojošus un papildinošus pasākumus romu ģimeņu atbalstam - Nodrošināt sabiedrības atbalstu un visu ieinteresēto personu sadarbību ar mērķi papildināt skaidrus, aktīvus segregācijas novēršanas pasākumus - Apvienot stipendijas, apmācību un ārpuskolas nodarbības ar mērķi novērst priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu un sekmēt pāreju uz nākamo izglītības līmeni - Pievērsties romu meitenēm, viņu vecākiem un skolotājiem ar mērķi novērst ar dzimumu saistītus stereotipus un mazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu - Veicināt pāreju uz vidusskolas izglītību un tālākizglītību un tās iegūšanu, ietverot karjeras attīstības atbalsta sniegšanu romu skolēniem un viņu ģimenēm

2. NODARBINĀTĪBA

Romu stāvoklis nodarbinātības jomā (2016)

To romu īpatsvars, kuri strādā algotu darbu (vecums: 20–64 gadi):	43 % (sievietes: 29 %, vīrieši: 56 %)
To romu jauniešu īpatsvars, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (vecums: 16–24 gadi):	63 % (sievietes: 72 %, vīrieši: 55 %)
Romu sievietes, kuras nestrādā un nemeklē darbu, jo rūpējas par bērniem / vecāka gadagājuma cilvēkiem / slimiem radniekiem (vecums: 16–64 gadi):	40 %

2.1. Pasākumu mērķis

Lielākā daļa dalībvalstu īsteno divas lielākās pasākumu grupas — ar mērķi likvidēt šķēršļus ceļā uz darba tirgu (15 DV) un sniegt individuālu atbalstu darba meklētājiem (13 DV). Mazāks valsts skaits (bet joprojām būtiska to daļa) iegulda profesionālajā apmācībā (9 DV), mūžizglītībā un prasmju pilnveidošanā (10 DV), kā arī pašnodarbinātībā un uzņēmējdarbībā (8 DV). Tā kā joprojām pieaug to romu jauniešu īpatsvars, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu, noteikti ir nepieciešami vēl lielāki centieni atbalstīt pirmo darba pieredzi (10 DV). Divas citas jomas, kurām būtu jāpiešķir prioritāra nozīme, ir šādas: aizsardzības pasākumi un personalizēti pakalpojumi ar mērķi nodrošināt,

²⁰ http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit_2015_web.pdf.

ka vispārēji valsts nodarbinātības pakalpojumi efektīvi sasniedz nelabvēlīgā situācijā esošus romu darba meklētājus, kā arī pozitīva rīcība ar mērķi veicināt romu nodarbinātību civildienestā.

Nodarbinātības pasākumu sadalījums atbilstoši attiecīgajām Padomes Ieteikumā minētajām apakšjomām

Tematiskā apakšjoma	Dalībvalsts	Pasākumu skaits	Paplašināšanās procesā iesaistītās valstis	Pasākumu skaits
Likvidēt šķēršļus ceļā uz darba tirgu, tostarp diskrimināciju	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	24
Nodrošināt personalizētus ieteikumus individuāliem darba meklētājiem	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11
Atbalstīt profesionālo apmācību	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	8
Atbalstīt mūžizglītību un prasmju pilnveidošanu	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Atbalstīt pašnodarbinātību un darījumdarbību	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Atbalstīt pirmo darba pieredzi	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, KOS, ME, MK, RS	9
Atbalstīt apmācību darba vietā	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, KOS, MK, RS	4
Nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi vispārējiem valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumiem	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, KOS, ME, MK, RS	16
Veicināt nodarbinātības iespējas civildienestā	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Kam tiek pievērsta būtiska uzmanība, īstenojot šādus pasākumus? Šajā saistībā mēs konstatējam, ka dalībvalstīs visbiežāk izvēlas individuālus atbalsta veidus, piemēram, tādus kā nodarbinātības subsidēšana, citi izdevumu sadales veidi, karjeras attīstības atbalsts (mentorēšana, izaugsmes vadība) un profesionālā apmācība (kopā 35 % no visiem pasākumiem). Vispārīgāki pasākumi ar mērķi veicināt sociālo iekļaušanu, kopienas attīstību, pieaugušo kvalifikāciju un izglītību, kurā tiek atgūts iekavētais, veido 8–9 % no pasākumiem. Tikai piektā daļa pasākumu ir vērsta uz jauniešiem, un tas nepārprotami nav pietiekami, ņemot vērā problēmas, ar kurām romu jaunieši saskaras nodarbinātības jomā.

2.2. Panākumi un problēmas

Vairāki VKRJ 2017. gada ziņojumos minēja ekonomikas izaugsmes pozitīvo ietekmi uz romu nodarbinātības perspektīvām²¹. Taču vēl vairāk bija tādu VKRJ, kas minēja mērķtiecīgus pasākumus, piemēram, reģionālās nodarbinātības programmas (karjeras konsultēšana, profesionālā apmācība vai apmācība darbavietā un iekārtošana darbā, kas pielāgota romiem vai neaizsargātiem darba meklētājiem)²². Šādi pasākumi ir vēl efektīvāki tad, ja romi ir iesaistīti kā starpnieki, sociālie darbinieki vai citi pakalpojumu sniedzēji.

VKRJ uzsver trīs galvenos problēmu veidus: īstenošanas struktūru spējas²³, romu diskriminācija²⁴ un pašu romu attieksme un uzticēšanās²⁵.

2.3. Politikas apguve

Visbūtiskākie jautājumi nodarbinātības jomā, šķiet, ir šādi: nodrošināt efektīvu pāreju no izglītības uz atvērtu darba tirgu, novērst darba devēju īstenotu diskrimināciju un nodrošināt, ka pieprasījums pēc darbaspēka atbilst piedāvājumam (īpaši to romu jauniešu vidū, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu). Lai mazinātu dzimumu nevienlīdzību nodarbinātības jomā un to romu jauniešu īpatsvaru, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu, ir svarīgi noteikt stimulus un cieši sadarboties

²¹ BG, ES, HR.

²² AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK.

²³ AT, EL, PL, PT, SK.

²⁴ EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO.

²⁵ BG, EE, FR, NL, PT.

ar privātā sektora darba devējiem, kā arī skaidri pievērsties romu jauniešiem un sievietēm vispārējās politikas kontekstā (nevis radot paralēlas nodarbinātības struktūras). Romu nodarbinātības uzlabošanas pasākumos būtu jāietver arī IT prasmju un svešvalodu prasmju attīstīšana. Tomēr, lai garantētu nodarbinātību, ir jāpievēršas arī citiem šķēršļiem, jo īpaši darba devēju īstenotai diskriminācijai, tam, ka romu darba meklētājiem ir ierobežots sociālais tīkls, vai tradicionālajām dzimumu lomām romu kopienās. Svarīga nozīme var būt apmācības, atbalstītas prakses iespēju un darba devējiem paredzētu diskriminācijas novēršanas pasākumu apvienošanai.

Daudzsološas pieejas	Prioritātes, kurām jāpievēršas
• BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI: reģionālās vai vietējās nodarbinātības programmas (individuālas konsultācijas) ar mērķi sekmēt aktīvu darba meklēšanu vai pašnodarbinātību • HU, EL, ES, FR: mērķorientētas programmas, lai uzlabotu romu sieviešu nodarbinātību (sociālajā sektorā) • IT, LT, HU: piemēri sadarbībai ar darba devējiem attiecībā uz romu iekārtošanu darbā un stereotipu novēršanu • SK: grozījums Likumā par valsts nodarbinātības dienestiem, paredzot individuālu rīcības plānu, lai atbalstītu integrāciju darba tirgū, kas ir saistošs darba meklētājam un nodarbinātības birojam • BE: kopš 2016. gada romiem ir piekļuve “integrācijas ceļam”, kas Valonijā izveidots ārvalstu izcelsmes personām (franču valodas kursi, pamatzināšanas par sabiedrību, atbalsts darba meklējumos un bērnu skološanā). Pašvaldības nodarbina romu starpniekus publiskos sociālās palīdzības centros, kā arī preventīvo vai tiešo pakalpojumu sniegšanai • HR: Ombuda birojs sniedz apmācību diskriminācijas novēršanas jomā valsts nodarbinātības dienestu darbiniekiem un citiem civildienesta ierēdņiem • UK: rasu atšķirību revīzija un tīmekļa vietne, kurā apkopo un izplata informāciju par diskrimināciju nodarbinātības jomā	• Nodrošināt vispārējus valsts nodarbinātības pakalpojumus ar mērķi efektīvi atbalstīt romu darba meklētāju integrāciju primārajā darba tirgū • (Turpināt) apmācīt un nodarbināt romus, jauniešu padomdevējus, starpniekus ar mērķi atbalstīt pārejas posmus izglītībā un uz darba tirgu • Skaidrāk pievērsties romiem (jauniešiem un sievietēm), īstenojot aktīvu darba tirgus politiku, ietverot Garantiju jauniešiem • Izraisīt darba devēju interesi par romu nodarbināšanu un stimulēt darba devējus nodarbināt romus • Sistemātiski pārraudzīt un apkarot diskrimināciju saistībā ar piekļuvi darba tirgum un darbavietā • Apvienot darbā iekārtošanas atbalstu (praksi) ar IT un valodu apmācību un darbu ar darba devējiem • Piešķirt prioritāru nozīmi (re)integrācijai primārajā darba tirgū attiecībā pret paralēlām sistēmām (piem., valsts vai neoficiāls darbs) • Izstrādāt integrētus risinājumus ar mērķi novērst neregistrētu mobilo romu neaizsargāto situāciju, izmantojot arī starpvalstu sadarbību

3. VESELĪBAS APRŪPE

Romu stāvoklis veselības aprūpes jomā (2016)

To romu īpatsvars, kuri ietilpst valsts pamata veselības apdrošināšanas shēmā: 76 %
To romu īpatsvars, kuri savu vispārējo veselību vērtē kā “ļoti labu” vai “labu”: 68 %
To romu īpatsvars, kuri jūtas ierobežoti savās darbībās veselības dēļ: 28 %
To romu īpatsvars, kuriem ir kāda ilgstoša slimība vai veselības problēma: 22 %

3.1. Pasākumu mērķis

Divi visnozīmīgākie pasākumu veidi, par kuriem ziņoja lielākā daļa dalībvalstu, ir vērsti uz vispārējo šķēršļu likvidēšanu attiecībā uz veselības aprūpi un izpratnes par veselību veicināšanu (13–14 DV), veidojot līdzsvaru starp piedāvājuma un pieprasījuma puses intervences pasākumiem. Citi būtiski pasākumi ietver mērķtiecīgas vakcinācijas programmas un piekļuvi specializētiem veselības aprūpes pakalpojumiem (6–7 DV).

Veselības aprūpes pasākumu sadalījums atbilstoši attiecīgajām Padomes Ieteikumā minētajām apakšjomām

Tematiskā apakšjoma	Dalībvalsts	Pasākumu skaits	Paplašināšanās procesā iesaistītās valstis	Pasākumu skaits
Likvidēt šķēršļus attiecībā uz piekļuvi veselības aprūpes sistēmai	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Uzlabot informētību par veselības un veselības aprūpes jautājumiem	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	17
Uzlabot piekļuvi bezmaksas vakcinācijas programmām, kas paredzētas bērniem un vislielākajam riskam pakļautajām grupām	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	14
Uzlabot piekļuvi medicīniskām pārbaudēm, pirmsdzemdību un pēcdzemdību aprūpei un ģimenes plānošanas pakalpojumiem	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	13

Kam tiek pievērsta būtiska uzmanība, īstenojot šādus pasākumus? Šajā saistībā mēs konstatējam, ka dalībvalstīs visbiežāk izvēlas pasākumus, ar kuriem tiek uzlabota piedāvājuma puse (darbinieki, telpas) veselības aprūpes nodrošināšanas jomā (26 % no pasākumiem). Tās risina arī problēmas, kas attiecas uz pieprasījuma pusi, īstenojot informatīvi izglītojošas kampaņas un informācijas kampaņas par jautājumiem, kas saistīti ar veselību (21 %). Citas būtiskas pasākumu grupas ietver vispārējas darbības ar mērķi uzlabot veselības aprūpes un sanitārijas infrastruktūru vietējā līmenī un profilakses pakalpojumu sniegšanu (16–17 %). Daudz mazāk izplatīti ir ļoti svarīgi intervences pasākumi — veselības apdrošināšanas nodrošināšana romiem un veselības aprūpes nozares profesionāliem paredzētu diskriminācijas novēršanas kampaņu īstenošana (6–7 %).

3.2. Panākumi un problēmas

VKRJ visbiežāk pieminētie panākumi: vakcinācijas kampaņas²⁶, citas profilakses un konstatēšanas programmas²⁷, higiēnas, veselības aizsardzības prasību un piekļuves veselības aprūpei uzlabošana²⁸, izpratnes veidošana²⁹, starpniecība veselības jomā³⁰ un vairāku ieinteresēto personu sadarbība, iesaistot valsts un vietējās iestādes un pilsonisko sabiedrību³¹. Bija vērojams tas, ka trūkst atsauču uz diskriminācijas novēršanas centieniem, sanitāro dzīves apstākļu uzlabošanu un veselīgas pārtikas pieejamību.

Cita starpā tika ziņots par šādām problēmām: koordinēšanas un efektīvas saziņas trūkums starp valsts un vietējā līmeņa iestādēm; atbilstoša (valsts vai ES) finansējuma saglabāšana vai personāla komplektēšana³²; pašapziņas trūkums veselības jautājumu kontekstā³³; veselības apdrošināšanas seguma trūkums romu vidū³⁴; nepietiekamas veselības nozares profesionāļu zināšanas par jautājumiem, kas saistīti ar romiem³⁵. Pastāvēja arī bažas par zemu vakcinācijas līmeni romu vidū, un tika ziņots, ka dažās valstīs tas ir veicinājis augstākus priekšlaicīgas mirstības un saslimstības rādītājus³⁶. Romu līdzdalība un iespēju nodrošināšana viņiem veselības aprūpes iniciatīvās tiek uzskatīta par problemātisku arī zemā rakstpratības līmeņa un valodas barjeru dēļ³⁷.

²⁶ EL, FR, HU, HR.

²⁷ HU, PL, SI.

²⁸ AT, HU, RO.

²⁹ CZ, HU, LT, SI.

³⁰ FR, RO, SE, SK.

³¹ BG, RO.

³² EL, HU, LT, SE, RO.

³³ BG, CZ, EL, HR.

³⁴ BG, ES, HR, RO.

³⁵ AT, CZ.

³⁶ ES, EL.

³⁷ BG, PL, SK.

3.3. Politikas apguve

Veselības aprūpes jomā (kā arī mājokļu jomā) pasākumu un novērtējumu skaits ir nepietiekams, tādējādi ierobežojot politikas apguves un pārņemšanas iespējas. Visplašāk izmantotā daudzsološā prakse ir vērsta uz profilaksi, īstenojot vakcinācijas kampaņas un apmācot un nodarbinot romu starpniekus veselības jomā. Tomēr ir svarīgi, lai mērķorientēti atbalsta pakalpojumi aktīvi tiktu vērsti uz mērķi uzlabot romu izpratni par veselību, mainīt viņu uzvedību un veicināt ilgtermiņa pašpalīdzību un spējas iesaistīties saziņā ar galvenajām iestādēm, nevis paļauties uz pastāvīgiem starpniekiem un ilgtermiņa paralēlām struktūrām. Prioritāra nozīme būtu jāpiešķir diskriminācijas novēršanas pasākumiem, kas paredzēti veselības aprūpes nozares profesionāļiem.

Daudzsološas pieejas	Prioritātes, kurām jāpievēršas
• BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK: romu starpnieku veselības jomā (palīgu, apmeklētāju, saiknes veidotāju) apmācība un nodarbināšana, lai sekmētu romu piekļuvi veselības aprūpei • AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK: vakcinācijas kampaņas, kas vērstas uz romiem (meitenēm, sievietēm) un personām, kuras dzīvo marginalizētās teritorijās • CZ, IT, RO, SI, SK: ilgtermiņa valsts veselības programmas, rīcības plāni, stratēģijas • ES: romu un pilsoniskās līdzdalības nodrošināšana tādu veselības profilakses un apmācības programmu izstrādē, kas paredzētas sociālo pakalpojumu jomas profesionāļiem • FI: Valsts veselības un labklājības institūta Pētījums par romu labklājību • PT: uz pierādījumiem balstīta tādu intervences pasākumu plānošana, kuru mērķis ir apkarot nevienlīdzību veselības aprūpes jomā attiecībā uz romiem, ietverot informāciju un izpratnes veidošanas materiālus par pusaudžu maternitāti, pediatriko uzskaiti un veselīgiem ēšanas paradumiem • LT: romu sievietēm un jauniešiem paredzēti informatīvi izglītojoši semināri veselības jomā par profilaktisko aprūpi, seksuālo un reproduktīvo veselību un bērnu aprūpi	• Palielināt veselības apdrošināšanas segumu, novērst nepilnības primārās un specializētās aprūpes nodrošināšanā, tostarp reproduktīvās un seksuālās veselības jomā mazāk attīstītās teritorijās • Pastiprināt centienus novērst un apkarot narkomāniju, smēķēšanu, HIV, hepatītu, tuberkulozi, sirds un asinsvadu slimības, priekšlaicīgas dzemdības • Pārraudzīt un apkarot diskrimināciju saistībā ar piekļuvi veselības aprūpei un izraisīt veselības nozares profesionāļu interesi par romu vajadzībām • Nodrošināt, ka romu starpnieki veselības jomā, attiecībā uz kuriem ir paredzēti pasākumi, palīdz veidot romu ilgtermiņa pašpalīdzību • Uzlabot uzturu un apkarot neveselīgus dzīves apstākļus, pievēršoties romu sievietēm un ģimenēm ar bērniem

4. MĀJOKĻI

Romu stāvoklis mājokļu jomā (2016)

To romu īpatsvars, kuri dzīvo rajonā, kurā visi kaimiņi vai lielākā to daļa ir romi: 67 %

To romu īpatsvars, kuri dzīvo māsaimniecībās ar:

- ūdensvada ūdeni (iekštelpās): 70 %;
- iekštelpu (ūdensklozeta) tualeti: 55 %;
- dušu vai vannasistabu iekštelpās: 60%

To romu īpatsvars, kuri dzīvo māsaimniecībās, kuras raksturo:

- cauri jumti vai mitruma bojātas sienas/grīdas/pamati, vai sapuvuši logu rāmji vai grīda: 32 %;
- piesārņojums, netīrumi vai citas vides problēmas: 25 %;
- vietējā rajonā notiekoši noziegumi, vardarbība un vandālisms: 23 %

To romu īpatsvars, kuri dzīvo pārapdzīvotās māsaimniecībās (Eurostat definīcija): 78 %

4.1. Pasākumu mērķis

Dalībvalstis visbiežāk ziņoja par pasākumiem, kuru mērķis ir: nodrošināt piekļuvi komunālajiem pakalpojumiem (ūdens, elektrība, gāze) un infrastruktūrai mājokļos, atbalstīt segregācijas novēršanu, sekmēt nediskriminējošu piekļuvi sociālajiem mājokļiem (10–12 DV). Tikai neliela daļa dalībvalstu iegulda tādos integrētos intervences pasākumos mājokļu jomā, kas vērsti uz marginalizētām kopienām vietējo pilsētvides atjaunošanas projektu ietvaros (7 DV), vai izmanto ESI fondus kopienas vadītai vietējai attīstībai vai integrētiem teritoriālajiem ieguldījumiem (4 DV). Tikai 2 dalībvalstis ziņoja, ka nodrošina apmešanās vietas romiem, kuri neuzturas vienā vietā.

Mājokļu jomā veikto pasākumu sadalījums atbilstoši attiecīgajām Padomes Ieteikumā minētajām apakšjomām

Tematiskā apakšjoma	Dalībvalsts	Pasākumu skaits	Paplašināšanās procesā iesaistītās valstis	Pasākumu skaits
Nodrošināt piekļuvi komunālajiem pakalpojumiem un infrastruktūrai mājokļos	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	9
Likvidēt teritoriālo segregāciju un veicināt segregācijas novēršanu	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK, UK	25	AL, ME	3
Veicināt nediskriminējošu piekļuvi sociālajiem mājokļiem	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, KOS, MK, RS	11
Nodrošināt, ka pilsētu atjaunošanas projekti ietver integrētas intervences mājokļu jomā, ar kurām palīdz marginalizētām kopienām	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BiH	2
Veicināt sabiedrības virzītu vietējo attīstību un/vai integrētos teritoriālos ieguldījumus, ko atbalsta no ESI fondiem	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Nodrošināt apmešanās vietas romiem, kuri neuzturas vienā vietā	AT, UK	5		0

Kam tiek pievērsta būtiska uzmanība, īstenojot šādus pasākumus? Šajā saistībā mēs konstatējam, ka dalībvalstis visbiežāk pievēršas pašvaldību un sociālo mājokļu uzturēšanai, nodrošināšanai un remontam (27 %), infrastruktūrai romu apmetnēs (16 %), kā arī tiesību aktiem, būvatļaujām vai neoficiālu mājokļu legalizācijai (13 %). Kā ieguldījumu galvenais mērķis daudz mazāk izplatīti ir skaidri, aktīvi segregācijas novēršanas pasākumi, tostarp graustu likvidēšana, kā arī integrēti teritoriālie pasākumi vai sociālais/infrastruktūras atbalsts bezpajumtniekiem (7 % katrā gadījumā).

4.2. Panākumi un problēmas

VKRJ ziņoja, ka visbūtiskākie panākumi ir sasniegti sociālo mājokļu pieejamības ziņā³⁸. Vēl viena svarīga panākumu grupa, ko minēja vairāki VKRJ, bija graustu un teritoriālās segregācijas likvidēšana³⁹. VKRJ arī minēja rezultātus, kas saistīti ar apmešanās vietu nodrošināšanu⁴⁰, piekļuvi komunālajiem pakalpojumiem (piem., ūdenim, elektrībai un gāzei) un infrastruktūrai mājokļos⁴¹, mājokļu legalizāciju⁴² un pilsētvides atjaunošanu⁴³.

Cita starpā tika ziņots par šādām problēmām: teritoriālā segregācija⁴⁴, šķēršļi romiem saistībā ar piekļuvi mājokļiem privātajā sektorā⁴⁵, kā arī nepilnības saistībā ar valsts atbalstu un tiesību aktiem par piekļuvi sociālajiem mājokļiem⁴⁶.

4.3. Politikas apguve

Mājokļu politikā ir vismazāk daudzsološu pieeju, kas būtu kopīgas vairākām valstīm. Tā ir arī joma, kurā tiek uzskatīts, ka īpaši būtiska ir ilgtermiņa, integrēta un visaptveroša pieeja, ietverot šādus jautājumus: papildināt mājokļu nodrošināšanu ar papildu atbalstu, apvienojot nodarbinātības, izglītības, veselības aprūpes un kopienas attīstības elementus; iekļaut intervences pasākumus plašākā valsts politikā un tiesību aktos par zemi un sociālajiem mājokļiem. Teritoriālās segregācijas novēršanas veicināšanai ir nepieciešams mērķorientēts, saskaņots un līdzdalības process: romu saņēmēju iesaistīšana kopienas un individuālo mājokļu iespēju sagatavošanā un ieviešanā; ieguldījumu infrastruktūrā un cilvēkkapitālā apvienošana; un izpratnes veidošana ar mērķi mazināt etnisko spriedzi un pārvarēt sabiedrības vairākuma pretestību. Citas jomas, kurām ir jāpiešķir prioritāra nozīme, ir arī šādas: sociālo mājokļu rezerves nodrošināšana, garantējot romiem labāku piekļuvi; piespiedu izlikšanas novēršana vairāku ieinteresēto personu, plašas pieejas ietvaros mājokļu jomā; kā arī pietiekamu un kultūras ziņā atbilstošu apmešanās vietu nodrošināšana romiem, kuri neuzturas vienā vietā.

Daudzsološas pieejas	Prioritātes, kurām jāpievēršas
• ES: vietējās un reģionālās valdības ar NVO atbalstu pēdējos 15 gados ir ievērojami samazinājušas graustu rajonu izplatību, tādējādi segregācijas novēršana ir kļuvusi par daļu no integrētas pieejas, kas ietver arī būtiskus uzlabojumus izglītībā, veselības aprūpē un nodarbinātībā • CZ: ESI fondu atbalsts, paplašinot vietējās iniciatīvas “Galvenais ir mājoklis”, balstoties uz modeļiem veiksmīgā sociālo mājokļu izmēģinājumā, ko īstenoja vietējās pašvaldības, un sociālo nomas aģentūru, ko īstenoja NVO, izņemot mājokļus segregētās teritorijās (metodika, kuras mērķis ir identificēt dzīvesvietu segregāciju un kuru izmēģināja Darba ministrija un 12 pašvaldības) • EL: jauni noteikumi, kas paredzēti tam, lai veicinātu pārcelšanu no nometnēm un apmetnēm; infrastruktūras uzlabošanu; dzīvojamo kompleksu pašpārvaldības un aizsardzības sistēmas izveidi; un īres subsīdijas, lai palīdzētu atrast mājokli integrētos apstākļos • FR: vairāku ieinteresēto personu visaptveroša pieeja “Galvenais ir mājoklis” Tulūzā ar mērķi palīdzēt romiem pārcelties no nometnēm un integrētiem rajoniem, papildinot to ar sociālo atbalstu, rakstpratības un citu apmācību, piekļuvi izglītībai, nodarbinātībai un veselības aprūpei • SI: publiskie iepirkumi saistībā ar pamata komunālās infrastruktūras izveidi	• Ieguldīt cenu ziņā pieejamās un atbilstošās sociālo mājokļu rezervēs integrētos rajonos un nodrošināt, ka atbilstības kritēriji ir pieejami romiem • Nodrošināt tādu palīdzību mājokļu jomā, kas paredzēta visneaizsargātākajiem • Legalizēt mājokļus un novērst piespiedu izlikšanu no mājokļa • Apvienot visaptverošus ilgtermiņa segregācijas novēršanas pasākumus ar sagatavošanas un papildu pasākumiem, ar kuriem veido sabiedrības atbalstu un starptnisku kopienu attiecības, un nodrošināt kopienu līdzdalību izstrādē un īstenošanā • Nodrošināt visiem piekļuvi tīram

³⁸ AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO.

³⁹ ES, FR, HU, IT, LT.

⁴⁰ FR, NL.

⁴¹ SI.

⁴² HR.

⁴³ BG.

⁴⁴ BG, CY, ES, SK.

⁴⁵ ES, LT, LV, NL.

⁴⁶ CZ, BG.

(ūdens, elektrība, ceļi), kas paredzēti pašvaldību teritorijām, kurās mitinās romi • LT: segregācijas novēršanas process <i>Kirtimai</i> apmetnē Viļņā, nodrošinot pārcelšanu kopā ar sociālā mājokļa piedāvājumu ar subsīdētu īri daudz bērnu ģimenēm • SE: padomi un apmācība mājokļu saimniekiem ar mērķi papildināt zināšanas un apkarot romu diskrimināciju	ūdenim, pamata sabiedriskajiem pakalpojumiem un būtiskiem valsts pakalpojumiem, garantējot skaidrus aizsardzības pasākumus romiem • Apkarot diskrimināciju saistībā ar piekļuvi (sociālajiem un privātajiem) mājokļiem • Garantēt, ka nomadiem tiek nodrošinātas pietiekamas, pienācīgi apkalpotas un kultūras ziņā atbilstošas apmešanās vietas
--	--

II. DISKRIMINĀCIJAS UN PRET ROMIEM VĒRSTA NOSKAŅOJUMA APKAROŠANA

Romu pieredze diskriminācijas jomā (2016)

To romu īpatsvars, kuri ir piedzīvojuši diskrimināciju pēdējos piecos gados:

- kontaktējoties ar savu bērnu skolu: 12 %;
- iegūstot izglītību: 12 %;
- meklējot darbu: 43 %;
- darbā: 19 %;
- mēģinot noīrēt vai iegādāties mājokli: 43 %;
- apmeklējot restorānu, naktsklubu vai viesnīcu: 21 %;
- apmeklējot veikalu: 17 %;
- kontaktējoties ar valsts pārvaldes iestādi: 16 %

To romu īpatsvars, kuri ir jutušies diskriminēti un ir ziņojuši par incidentu: 12 %

To romu īpatsvars, kuri pēdējā gada laikā klātienē ir piedzīvojuši aizskarošu izturēšanos romu izcelsmes dēļ:

- aizvainojošas vai draudīgas piezīmes: 20 %;
- aizvainojoši žesti vai nepieklājīgi skatieni: 23 %;
- vardarbības draudi klātienē: 7 %;
- kopā: 29 %

To romu īpatsvars, kuri:

- ir dzirdējuši par vienlīdzību veicinošu struktūru: 29 %;
- mēdz uzticēties policijai: 37 %;
- mēdz uzticēties valsts tiesību sistēmai: 29 %

1. Pasākumu mērķis

Diskriminācijas novēršanas pasākumi, par kuriem visvairāk ziņojušas dalībvalstis, cita starpā ir šādi: pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošana, veidojot izpratni par to, kādus ieguvumus sniegtu romu iekļaušana; izpratnes veidošana par daudzveidību; un pret romiem vērsta retorikas un naida runas apkarošana (10–12 DV). Dažas dalībvalstis iegulda pasākumos, kuru mērķis ir aizsargāt romu sievietes un bērnus, apkarojot daudzkārtēju diskrimināciju, vardarbību (ģimenē) vai agrīnas un piespiedu laulības (2–4 DV). Tikai 4 dalībvalstis ziņoja par ieguldījumiem pasākumos, ar ko nodrošina Rasu vienlīdzības direktīvas (Direktīva 2000/43/EK) efektīvu īstenošanu. Vēl mazāk dalībvalstu ziņoja par vietēja vai reģionāla mēroga segregācijas novēršanas pasākumiem (3 DV) vai cilvēku tirdzniecības apkarošanu (2 DV). Tikai viena dalībvalsts ziņoja par pasākumiem, ar ko novērš nelikumīgu izlikšanu no mājokļa vai ubagošanu ar bērniem, kā arī veicina pārrobežu sadarbību.

Tematiskā apakšjoma	Dalībvalsts	Pasākumu skaits	Paplašināšanās procesā iesaistītās valstis	Pasākumu skaits
Apkarot pret romiem vērstu noskaņojumu, veidojot izpratni par romu integrācijas ieguvumiem	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Apkarot pret romiem vērstu noskaņojumu, veidojot izpratni par daudzveidību	AT, BE, BG, CZ, EE, ES, IT, LT, LV, PT, SE, SK	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Apkarot pret romiem vērstu noskaņojumu, apkarojot pret romiem vērstu retoriku un naida runu	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Apkarot vardarbību, tostarp vardarbību mājās, kas vērsta pret sievietēm un meitenēm	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Apkarot (daudzkārtēju) diskrimināciju, ar ko saskaras bērni un sievietes, iesaistot visas attiecīgās ieinteresētās personas	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Apkarot agrīnas un piespiedu laulības	AT, NL	6	RS	1
Nodrošināt Direktīvas 2000/43/EK efektīvu īstenošanu praksē	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Apkarot cilvēku tirdzniecību	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
Īstenot segregācijas novēršanas pasākumus reģionālā un vietējā mērogā	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Nodrošināt, ka izlikšana no mājokļa pilnībā atbilst ES tiesību aktiem un starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā	IT	1	AL, MK, RS	3
Apkarot bērnu iesaistīšanu ubagošanā, īstenojot tiesību aktus	AT	1	AL, RS	3
Veicināt dalībvalstu sadarbību situācijās, kurām ir pārrobežu aspekts	AT	1		0

Kam tiek pievērsta būtiska uzmanība, īstenojot šādus pasākumus? Šajā saistībā mēs konstatējam, ka dalībvalstis visbiežāk iegulda romu kultūras un mantojuma veicināšanā, kas tiek uzskatīts par veidu, kā netieši plašā sabiedrībā veidot izpratni un apkarot pret romiem vērstu noskaņojumu (22 %). Nedaudz mazāk pasākumu ir vērsti uz izpratnes veidošanu ar mērķi tiešā veidā apkarot diskrimināciju un neiecietību (18 %). Citi pasākumi ir vērsti uz iestāžu (15 %), romu pilsoniskās sabiedrības (12 %) un cilvēktiesību uzraudzības mehānismu (11 %) spēju veidošanu. Galvenās jomas, kurām tika pievērsts mazāk uzmanības, bija juridiskā atbalsta sniegšana, romu sieviešu iespēju veicināšana un segregācijas novēršana (5–6 %). Tikai 16 % no diskriminācijas novēršanas pasākumiem, par kuriem tika paziņots, bija skaidri vērsti uz romu jauniešiem, bet 10 % — uz romu sievietēm.

2. Panākumi un problēmas

VKRJ visbiežāk minētie panākumi bija šādi: romu sieviešu un bērnu apstākļu uzlabošana⁴⁷; pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošana, laužot stereotipus vai informējot par romu kultūru un vēsturi⁴⁸; un visu attiecīgo dalībnieku (valsts iestāžu, pilsoniskās sabiedrības un romu kopienu) iesaistīšana centienos veicināt diskriminācijas novēršanu⁴⁹.

Vairāki VKRJ minēja problēmas saistībā ar piekļuves uzlabošanu tiesiskajai aizsardzībai un izpratnes par tiesībām uzlabošanu⁵⁰, kā arī grūtības stereotipu apkarošanas⁵¹ un romu sieviešu un

⁴⁷ BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK.

⁴⁸ ES, FR, HU, LV.

⁴⁹ IT, ES, SI.

⁵⁰ AT, CZ, LT, PT.

⁵¹ EE, ES, HR, LV.

bērnu stāvokļa uzlabošanas kontekstā⁵². Tikai tas vien, ka vairākas dalībvalstis⁵³ —, tostarp dažas, kurās dzīvo lielas romu kopienas, un dažas, kurās ir ļoti augsts redzamās romu diskriminācijas līmenis, — neziņoja ne par kādiem diskriminācijas novēršanas pasākumiem, uzsver problēmu nopietnību šajā jomā.

3. Politikas apguve

Pieredze, kas gūta, īstenojot romu iekļaušanas pasākumus, rāda, ka, lai varētu īstenot ilgtermiņa pārmaiņas jebkurā no minētajām politikas jomām, ir jānovērš pret romiem vērsts noskaņojums un romu diskriminācija un ir jāveido uzticēšanās starp romiem un citas izcelsmes personu kopienām. Lai gūtu panākumus, romu iekļaušanas pasākumiem visās politikas jomās ir jābūt saistītiem ar kopējām vērtībām un ir jāietver plašai sabiedrībai paredzētas izpratnes veidošanas darbības. Lai apkarotu stereotipus, naida runu un naida noziegumus, ir nepieciešams, lai plašai sabiedrībai tiktu sniegti pozitīvi romu apraksti un tiktu stiprināta romu identitāte, īstenojot īpašus mērķorientētus pasākumus pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošanai un romu vēstures (tostarp holokausta) atzīšanas sekmēšanai. Visveiksmīgākie pasākumi ne tikai ir saskaņoti ar vispārējām struktūrām un politiku, bet drīzāk pārveido tās, apkarojot aizspriedumus un stereotipus un veidojot pozitīvu romu tēlu politikas veidotāju un citu ieinteresēto personu vidū.

Daudzsološas pieejas	Prioritātes, kurām jāpievēršas
AT: pateicoties rezultātiem, kas tika gūti tiešsaistes apspriešanā par RIVS, tika pastiprināti centieni mazināt pret romiem vērstu noskaņojumu. Pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošana kļuva par prioritāti pārskatītajā stratēģijā un par specializēta pasākuma galveno mērķi Austrijas ES prezidentūras laikā DE: ir izveidota neatkarīga ekspertu komisija pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošanas jautājumos ar mērķi sniegt valdībai konkrētus ieteikumus saistībā ar sintu un romu vēsturi Vācijā, viņu vajāšanu un diskrimināciju, kā arī ieteikumus pret romiem vērsta noskaņojuma novēršanai mūsdienās. - Romu holokausta atzīšana un rasisma novēršanas komitejas izveide, nodrošinot romu līdzdalību (SK); pieminēkli, izstādes un tiešsaistes platforma romu holokausta upuru piemiņai (NL); ikgadēja Eiropas romu holokausta upuru piemiņas dienas ceremonija Aušvicas-Birkenavas koncentrācijas nometnē (PL); Romu vēstures un mākslas muzejs un kompensācija piespiedu darba upuriem (LV) CZ: valdība iegādājās cūku audzēšanas saimniecību, kas atradās bijušās koncentrācijas nometnes vietā <i>Lety u Písku</i>. Ar EEZ dotāciju atbalstu tiks uzbūvēts romu holokausta upuriem veltīts memoriāls SE: pret romiem vērsta noskaņojuma apkarošanas komisijas darba rezultātā tika atzīts, ka vēsturiski pastāvēja un joprojām pastāv pret romiem vērsts noskaņojums; īpašas policijas vienības apkaro naida noziegumus sadarbībā ar minoritātēm, tostarp romiem ES: Romu kultūras institūta un reģionālo valdību (iesaistot romu pilsonisko sabiedrību) vadītas kampaņas stereotipu apkarošanai un romu kultūras izplatīšanai; Madrides, Barselonas, Malagas, Seviljas un Kordovas advokātu asociāciju sniegta bezmaksas juridiskā atbalsta pakalpojums diskriminācijas un naida noziegumu upuriem; prokurors, kura specializācija ir naida noziegumi un diskriminācija Spānijas provincēs IT: vienlīdzību veicinošā struktūra (un VKRJ) izveidoja tādu kontaktcentru sūdzībām par naida noziegumiem, kas sniedz atbalstu un juridisku palīdzību upuriem, un plašsaziņas līdzekļu un interneta novērošanas centru, kas sniedz apmācību romu un citas izcelsmes jauniešiem ar mērķi uzraudzīt un novērst naida runu vai ziņot par to FI: NVO (iesaistot romus) organizētas diskriminācijas novēršanas kampaņas pret naida noziegumiem un naida runu; romu izpratnes veidošana par dzimtes lomām ģimenē; obligāta vienlīdzības plānošana, ko veic pašvaldības un lielāki darba devēji un pārrauga Diskriminācijas novēršanas ombuda birojs	- Sagatavot etniski sadalītu (anonimizētu) datu apkopojumu ar mērķi pārraudzīt pret romiem vērstu noskaņojumu, diskrimināciju un publiskās politikas ietekmi uz romiem - Izstrādāt pasākumus ar mērķi apkarot un pārraudzīt pret romiem vērstu noskaņojumu, naida noziegumus un naida runu, veidot izpratni par tiem un piemērot sankcijas par tiem (saistībā ar plašākām rasisma novēršanas stratēģijām), iesaistot romu pilsonisko sabiedrību un pievēršoties sabiedrībai kopumā - Nodrošināt līdztiesības likumu izpildi un novērst diskriminējošu attieksmi, ko īsteno tiesībsargāšanas iestādes un citas publiskās iestādes, veicot rūpīgu izpēti, piemērojot atturošas sankcijas, izraisot interesi un īstenojot apmācību par diskriminācijas novēršanu - Atbalstīt tiesu iestāžu pieejamību romiem, īpaši pievēršoties daudzkārtējās diskriminācijas upuriem (sievietēm, LGBTI (lesbietēm, gejiem, biseksuāļiem), transpersonām un interseksuāļiem), romiem, kuri nav attiecīgās valsts pilsoņi), un stiprināt vienlīdzību veicinošo struktūru spējas novērst romu diskrimināciju - Izveidot romu vadītas patiesības un izlīguma procedūras ar mērķi izpētīt un dokumentēt agrākus pārkāpumus pret romiem un veidot izpratni par

⁵² BG, ES, SK.

⁵³ CY, FR, EL, PL, RO.

• IE: Īrijas policijas ētikas kodekss ar īpašu atsauci uz nomadu kopienas diskriminācijas apkarošanu; 277 etnisko sadarbības koordinatoru norīkošana ar mērķi veidot uzticēšanos starp nomadiem un policiju • CZ, EL, HU SK, RO: tādu sociāli atstumtu / romu kopienu kartēšana, kuras var izmantot, plānojot intervences pasākumus, tostarp no ESI fondiem finansētos pasākumus • UK: objekts tiešsaistes ziņošanai par naida noziegumiem	tiem, kā arī sekmēt uzticēšanos un izlīgumu • Nodrošināt iespējas romiem pilnvērtīgi piedalīties politiskajā, kultūras un sociālajā dzīvē un visos politikas procesa posmos • Ievērot holistisku, dzimumam un bērniem piemērotu pieeju; apkarot vardarbīgu izturēšanos pret bērnu, agrīnas laulības, ubagošanu, kurā iesaistīti bērni (īstenojot tiesību aktus, ar ko aizsargā bērna tiesības), vardarbību, tostarp cilvēku tirdzniecību • Mazināt ubagošanas sociālās izmaksas un saglabāt cilvēka cieņu
---	--

III. ROMU IEKĻAUŠANA PAPLAŠINĀŠANĀS REĢIONĀ

Rietumbalkānu valstis, pārsniedzot gaidīto un pilnvaras⁵⁴, palielināja savu mērķu vērienīgumu un apstiprināja tādus pašus romu iekļaušanas mērķus un darba metodes⁵⁵ kā dalībvalstis. Lai panāktu progresu virzībā uz ES, ir nepieciešami stabili un ilgtspējīgi uzlabojumi romu integrācijas jomā. Lai ņemtu vērā iepriekšējo pievienošanās gadījumu ietekmi, jo īpaši personu brīvas pārvietošanās jomā, progress romu integrācijas jomā pirmo reizi kā pilnvērtīgs elements tiek iekļauts notiekošajās pievienošanās procesa sarunās attiecībā uz 23. nodaļu “Tiesu sistēma un pamattiesības”. 2017. gada apsekojumā par romu sociāli ekonomisko situāciju Rietumbalkānu valstīs iegūtie rezultāti ļāva partneriem identificēt jaunus uzdevumus, piemēram, ir jāuzlabo atbalsts to personu veiksmīgai reintegrācijai, kuras atgriežas reģionā, un ir jāizveido stabils pamats prasību definēšanai turpmākajā politikā attiecībā uz romiem. Pirmo reizi šā ziņojuma īpašā pielikumā ir pievērsta uzmanība jautājumam par romu iekļaušanu paplašināšanās reģionā, sniedzot gan detalizētu horizontālo informāciju, gan informāciju par situāciju katrā valstī.

IV. SECINĀJUMI

Romu iekļaušanas pasākumu pārskatā ir uzsvērtā nepieciešamība ar aktīvu romu līdzdalību identificēt un attīstīt šādus intervences pasākumus: pasākumus, kas paredzēti tam, lai reaģētu uz problēmām, un kas ir samērīgi ar problēmu mērogu; pasākumus, kuru rezultātā ir paredzēts iegūt izmērāmus rezultātus; un pasākumus, kas ietver reālistiskas iespējas nodrošināt pieņemšanu sabiedrībā kopumā. **Panākumu gūšanas faktori** romu iekļaušanas intervences pasākumu plānošanas, īstenošanas un pārraudzības kontekstā ir šādi:

- pietiekams **laiks** ne vien īstenošanai, bet arī plānošanai, apspriešanai, ieinteresēto personu iesaistīšanai, uzticēšanās veidošanai kopienās, pārraudzībai, izvērtēšanai un politikas pārskatīšanai;
- stabilu **datu** sistemātiska apkopošana, iedalot pēc dzimuma un vecuma, ar mērķi informēt par vajadzībām un analizēt kontekstu, veidot pamatscenāriju, noteikt mērķus un fiksēt iznākuma un ietekmes rādītājus;
- **mērķtiecīgu intervences pasākumu iekļaušana vispārējā politikā un tiesiskajā regulējumā**, lai nodrošinātu, ka tie ir īslaicīgi un veicina romu efektīvu vienlīdzīgu piekļuvi vispārējiem pakalpojumiem, nevis ka tiek izveidotas pastāvīgas paralēlas struktūras;

⁵⁴ 6. punkts. “Romu integrācijas veicināšana ārpus ES: paplašināšanās valstu īpašā situācija”. Paplašināšanās procesā iesaistītajām valstīm tika noteikti trīs mērķi: labāka IPA fondu izmantošana, labāka pārraudzība, ciešāka sadarbība ar pilsonisko sabiedrību.

⁵⁵ Ikgadēja ziņošana par īstenošanu; norīkoti valsts kontaktpunkti romu jautājumos; organizētas ikgadējās valsts platformas, kurās cieši iesaistītas pilsoniskās sabiedrības organizācijas; organizēti romu semināri; ziņojums par paplašināšanās dokumentu kopumā pausto saistību izpildi un Stabilizācijas un asociācijas nolīguma apakškomitejas.

- spēcīga **vairāku ieinteresēto personu partnerība** ar mērķi nodrošināt līdzdalību, kopīgu atbildību un ilgtspēju⁵⁶;
- **romu** un visu ieinteresēto personu **aktīva dalība** visos posmos (plānošanā, īstenošanā, pārraudzībā, izvērtēšanā un politikas pārskatīšanā);
- **kombinētas, starpnozaru, integrētas** pieejas ar mērķi novērst daudzkārtēju diskrimināciju un daudzcējādu atstumtību;
- **dzimumam un bērniem piemērota** pieeja: plānošana, balstoties uz romu sievietes un bērnu vajadzību analīzi, visaptveroša pieeja un pastāvīgs atbalsts, jo īpaši kritisku pāreju gadījumā;
- romu **daudzveidības** atspoguļojums: apsvērt reālās vajadzības, nodrošināt intereses radīšanu par vietējo kontekstu un novērst izslēgšanas un diskriminācijas tendences, ar ko saskaras konkrētas romu kopienas;
- **galējas nabadzības novēršana**, visaptverošos intervences pasākumos pievērsties gan teritorijām, gan grupām ar mērķi veicināt ilgtermiņa pārmaiņas;
- **skaidra, bet neizslēdzoša** plānošana ar mērķi nodrošināt plašāka konteksta ņemšanu vērā un novērst aizvainojumu, ko varētu paust citas nelabvēlīgā situācijā esošas grupas;
- **novēršanas un agrīnas iejaukšanās** darbību noteikšana par prioritāti ar mērķi nodrošināt izmaksu efektivitāti un radīt ilgtermiņa, ilgtspējīgas pārmaiņas;
- **segregācijas novēršana** (izglītības un mājokļu jomā) kā ilgtermiņa prioritāte — tā vietā, lai uzlabotu kvalitāti segregācijas apstākļos;
- **pret romiem vērsta noskaņojuma atzīšana** ar mērķi veicināt spēcīgu diskriminācijas novēršanas pieeju romu iekļaušanas intervences pasākumos visās jomās⁵⁷;
- **zinātība** ar mērķi nodrošināt kvalitatīvus, nediskriminējošus pakalpojumus;
- pilsoniskās sabiedrības, valsts pārvaldes un romu **spēju veidošana**;
- pamanāms, ilgtermiņa **politiskais** un pietiekams **finansiālais atbalsts** (tostarp piešķirums no valsts budžeta) ar mērķi nodrošināt likumīga statusa piešķiršanu daudzsološai praksei un ilgtspējai;
- **elastība** ar mērķi nodrošināt panākumus, sniedzot iespējas īstenot politikas apguvi un pielāgošanu;
- neatkarīga kvantitatīva un kvalitatīva **pārraudzība un novērtējums** ar mērķi novērtēt progresu un nodrošināt politikas pārskatīšanu.

⁵⁶ Tas ietver arī ciešu sadarbību starp ieinteresētajām personām, kas strādā ar romiem, un personām, kas izstrādā un īsteno vispārēju publisku politiku, kā arī sadarbību starp vietējiem publisko un privāto pakalpojumu sniedzējiem, pilsoniskajai sabiedrībai cieši sadarbojoties ar romu kopienām.

⁵⁷ Tam būtu jāietver arī pret romiem vērsta noskaņojuma, naida noziegumu un pret romiem vērsta retorikas īpatnību atzīšana, kā arī romu upuru problēmas saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību, aizsardzību un atbalstu (piem., nepietiekama ziņošana — arī saistībā ar bailēm no diskriminācijas vai izmeklēšanas iestāžu atreibības, atkārtotas viktimizācijas riskiem, iestāžu neobjektīvas attieksmes ietekmes uz reakciju attiecībā uz krimināltiesībām).